

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Panteon heraldických figur jako cesta
k logotypu

Pantheon of heraldic figures as a way to
logotype

Vypracoval: Ondřej Macoun
Vedoucí práce: PhDr. Aleš Pospíšil, Ph. D.

České Budějovice 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:.....

.....
Ondřej Macoun

Poděkování

Za neocenitelnou pomoc, cenné rady, připomínky, pohotovou komunikaci a trpělivost při vypracovávání této práce děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Alešovi Pospíšilovi, Ph. D.

Anotace

Ve své práci se věnuji heraldice jako vědě dvou světů. V první části je představena ve své historizující funkci. Je zde stručně vymezen její původ, vývoj a význam pro současnou společnost spolu s hlavními pravidly pro tvorbu znaků jakožto heraldických artefaktů. V další části je popis heraldiky jakožto specifického druhu výtvarného umění s jasně stanoveným řádem. Součástí práce je také konvolut deseti kresebných prací s tématem heraldických figur, které vycházejí z heraldické tradice, ale svým zpracováním se blíží své modernější podobě ve formě logotypů. Jejich popis a postup práce je obsažen v praktické části spolu s návrhem využití heraldiky jako inspiračního zdroje pro výuku výtvarné výchovy na druhém stupni základních škol.

Abstract

In my thesis, I am dealing with heraldry as a science of two worlds. There is an introduction as well as its historical function in the first chapter. Its origin, evolution in time and value for modern society along with the basic rules for creation of crests as heraldry artifacts is listed here as well. In the next chapter, heraldry is defined as a specific form of art with fixed and stable order. Part of the work is a convolute consisting ten drawn pictures of heraldic figures, which are based on heraldic tradition, but closing on its modern image of logotypes. Description and process of their creation are included in the practical section along with the design of utilization heraldry as a source of inspiration for teaching art on a second grade in elementary school.

Obsah

ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1 HERALDIKA JAKO POMOCNÁ HISTORICKÁ DISCIPLÍNA	8
1.2 PŮVOD HERALDIKY A JEJÍ HISTORICKÝ VÝZNAM	8
1.2.1 HERALDIKA VE STŘEDOVĚKU	9
1.2.2 NOVOVĚKÉ ROZMĚLNĚNÍ VÝZNAMU HERALDIKY	14
1.2.3 SOUČASNÉ CHÁPÁNÍ HERALDIKY	16
2 ZNAK A JEHO SOUČÁSTI	18
2.1 HERALDICKÉ FIGURY	20
3 VZTAH HERALDIKY A VÝTVARNÉHO UMĚNÍ	23
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
4 HERALDIKA JAKO INSPIRAČNÍ ZDROJ PRO REALIZACI ARTEFAKTŮ	26
5 TECHNOLOGICKÉ HLEDISKO REALIZACE	32
6 NÁSTIN VYUŽITÍ TÉMATU V HODINÁCH VÝTVARNÉ VÝCHOVY NA II. STUPNI ZŠ	33
7 ZÁVĚR	37
8 POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE	38
8.1 TIŠTĚNÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE	38
8.2 ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	38
9 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	40
9.1 ZDROJE OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	42
10 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY II. – UKÁZKA PŘÍPRAVNÝCH SKIC	43
11 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY III. – FINÁLNÍ KRESBY HERALDICKÝCH FIGUR	50

ÚVOD

Ač se heraldika může zdát jako věda laikovy vzdálená, setkáváme se s ní každý den aniž bychom si to uvědomovali prostřednictvím státních znaků na bankovkách a mincích, na sportovních dresech reprezentantů, razítkách státních institucí, městských znaků apod. Větší část heraldiky ovšem zahrnují znaky osobní a rodové. Takové můžeme nalézt na většině předmětů a nemovitostí spojených s danou osobou či rodem. Znak potom může sloužit jako vyjádření majetnického vztahu mezi předmětem a jeho vlastníkem (nábytek, přístroje, nemovitosti), nebo má reprezentativní funkci (znaky donátorů nad kostelními portály). Nabízí se tedy otázka, zda má heraldika v současném světě politických systémů, kde moc šlechtických rodů uvažuje a většina z nich již zanikla, své místo a není tak pouze dokladem dob minulých. Ačkoliv je pravda, že její význam oproti např. době středověku výrazně klesl, stále je jako projev přirozené symboliky nadčasová a je důležitým pojítkem mezi minulostí a současností.

Pokud bychom chtěli definovat rámec působení heraldiky, pak významný český heraldik Milan Buben uvádí že: *„heraldika je vědní disciplínou stojící na pomezí historických věd a výtvarného umění obsahující souhrn pravidel a zvyklostí, podle nichž se znaky tvoří, určují, kreslí a učí způsobu jejich popisu. Také se ovšem zabývá vším, co se znaky souvisí, tedy také prapory, řády, odznaky a ostatními symboly. Můžeme ji chápat jako vědu zabývající se symbolikou osobní, rodovou, zájmových, místních a jiných skupin obyvatelstva.“*¹

V této práci bych se chtěl věnovat hlavně vývoji a postupné transformaci heraldických znaků a jejich základních rysů do moderní podoby ve formě logotypů. Také bych chtěl poukázat na to, jak můžeme heraldiky využít ve výtvarně vzdělávací činnosti na druhém stupni základních škol.

---

¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 10.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HERALDIKA JAKO POMOCNÁ HISTORICKÁ DISCIPLÍNA

Heraldika vzniká jako společenský nástroj a postupem času se vyvíjí ve vědu s významným retrospektivním potenciálem. Díky heraldice dnes můžeme lépe prozkoumat své historické kořeny. Poznat fungující instituce, vztahy a poměry v době tradiční společnosti. Současně s vývojem společnosti můžeme sledovat, jak se mění a modifikují oblasti, jimiž se heraldika zabývá a adaptují se nárokům moderního prostředí.

1.2 PŮVOD HERALDIKY A JEJÍ HISTORICKÝ VÝZNAM

Jak už bylo řečeno v úvodu, heraldika je v užším slova smyslu vědou zabývající se tvorbou a popisem znaků. Znaků však předcházely vzniku heraldiky a objevily se dříve, než věda samotná. Nosit znamení na svých štítech bylo obvyklé již v dobách starověku. Egypťané, Řekové, Římané, Vikingové - tyto národy a mnoho dalších mělo ve zvyku malovat na své štíty různá znamení a figurální motivy. Tyto štíty ovšem nemůžeme označit za heraldické, neboť účelem byla pouze dekorace a jejich prezentace závisela pouze na vůli nositele, který je mohl během svého života libovolně obměňovat (jedinou doloženou výjimkou jsou dědičně užívaná znamení v rámci rodových linií velkých athénských rodin starověkého Řecka v době kolem šestého století před Kristem). Období, kdy štíty nebyly spojovány s osobou či rodem nositele a nepředávali se dědičně, můžeme označit za tzv. „předheraldické“.²

Autoři knih o heraldice se shodují, že vznik nauky o znacích můžeme datovat do doby prvních křižáckých výprav, tedy okolo poloviny dvanáctého století. Rytíři tehdy nosili, kromě svých individuálních štítů, také společný symbol kříže na svém oděvu (dle nařízení papeže Urbana II. z roku 1095 bylo povinné nosit na prsou a ramenech červený Kristův kříž na bílém pozadí). V každé další výpravě měli pak rytíři za čest, pokud mohli užívat stejného znamení jako jejich předci, kteří se jako první zasloužili o osvobození svatých míst křesťanů.³ V podstatě šlo tedy o nejstarší projev heraldické zásady předávání znaků – ve dvanáctém století vyústil v přijetí zásady hereditivity (dědičnost znaku v rámci rodové linie).

---

² [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 11.

³ [Tamtéž], s. 11.

Prvotním účelem znaků v raném období heraldiky bylo vzájemné odlišení rytířů na bitevním poli. S rozvojem zbrojířství se totiž čím dál více dbalo na tělesnou ochranu při boji – díky střelným zbraním bylo možné zabít člověka z dálky dříve, než by došlo ke kontaktnímu boji, a proto vzniká zbroj, která zakrývá tělo člověka od hlavy až k patě a jeho tvář je rovněž zakryta uzavíratelnou helmou. Pokud ovšem proti sobě stály dvě takto ozbrojené skupiny, nebylo možné se v bitevní vřavě vzájemně rozpoznat a často docházelo k fatálním omylům. Barevné znaky tedy umožnily, aby se rytíři mohli vzájemně odlišit a zároveň měli přehled o své bitevní družině.

1.2.1 HERALDIKA VE STŘEDOVĚKU

První dědičné erby u západních národů byly pouze záležitostí vyšší šlechty, až na přelomu dvanáctého a třináctého století se objevují i u šlechty nižší. Erby tedy svým původem úzce souvisí se šlechtou a zároveň dokládají sociální změny vyvolané křížovými výpravami. Důvody pro jejich ustálení byly i jiné než čistě vojenské. V dobách míru byly velmi oblíbené rytířské turnaje, které fungovaly jako sportovní utkání obvykle mezi dvěma rytíři, jejichž cílem bylo srazit svého soka pomocí dlouhého dřevce z koně. Dále boj pokračoval na zemi pomocí chladných zbraní, dokud jeden z bojovníků nestál vítězem. Pro snadné rozpoznání účastníků turnaje se používala heraldická znamení na štítech.⁴

Dalším důvodem pro ustálení a dědičnost erbů byla velká míra negramotnosti a to i v řadách nejvyšší šlechty. Jelikož většina panovníků a vysoce postavených šlechticů neuměla číst ani psát, pečete obsahující štítový znak sloužily v mnohých případech jako podpis dané osoby na úředních listinách.⁵ Dědičnost znaku se tedy stala zásadní pro řešení legislativních situací, kde bylo nutné identifikovat, z jakého rodu signatář pochází. Z tohoto důvodu bylo nutné vytvořit systém, v kterém by byly veškeré erby zaneseny a bylo možné je spojit s jejich nositelem. Z tohoto důvodu vzniká na konci třináctého století **Heroldský úřad**.

Prvotním úkolem osob zastávajících pozici herolda v příslušném úřadě bylo ohlašování zpráv, právní ustanovení a ceremonie, vyjednávání a vyhlášení válek, soudní a rozhodčí činnost (např. při turnajích). Později se stali pořadateli rytířských turnajů a zároveň dohlíželi na jejich průběh a dodržování pravidel. Organizovali také veškeré

---

⁴ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 12.

⁵ [Tamtéž], s. 12.

ceremonie, při nichž bylo třeba jejich znalostí a postavení.⁶ Heroldi nosili zvláštní oděv, který vypovídal o jejich funkci (tabard) a hůl specifickou podle své země (český herold nosil bílou hůl s plastickým vyobrazením lva) a příslušelo jim právo nedotknutelnosti.⁷ Nevystupovali pod svým vlastním jménem, ale byl jim úředně zvolen speciální pseudonym, který byl volen podle názvu země, námětů na znacích, popřípadě podle tinktur, hesel či odznaků. Heroldi byli jmenováni panovníkem a byli sdružováni v heroldii, v jejímž čele stál tzv. král heroldů.⁸ Veškeré funkce, které zastával tehdejší heroldský úřad, můžeme shrnout do těchto bodů:

- Teoretická – dodržování pravidel a předpisů heraldiky
- Praktická – popis znaků, jejich tvorba, dodržování jedinečnosti každého znaku⁹
- Administrativní – vést záznamy o vlastnících jednotlivých znaků
- Diplomatická – královští poslové a diplomaté
- Organizační - pořadatelé ceremonií (viz. Heroldský úřad)

Vnitřní struktura heroldského úřadu pak vypadala takto:

- Král heroldů
- Heroldi
- Persevanti - pomocníci¹⁰

Povinnosti heroldů se během historie měnily – od 16.století se objevují pouze na královských dvorech a jejich funkce je omezena na:

- organizace korunovacích, sněmů, královských sňatků a pohřbů;
- udělování státních znaků a rytířských řádů;
- poradenství ve věcech heraldických a genealogických¹¹

Blasonování¹² je systém pravidel zavedený heroldským úřadem, podle něhož se slovně popisuje znak odbornou terminologií. Důležitá je při takovémto popisu stručnost a jednoznačnost. Pokud je blason proveden správně, měl by být heraldik schopen nakreslit jakýkoliv znak bez jeho předchozí znalosti.

---

⁶ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 12.

⁷ [srov.] SCHWARZENBERG, Karel. *Heraldika*. Praha: Vyšehrad, 2007. s. 183.

⁸ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 13.

⁹ [Tamtéž], s. 13.

¹⁰ [srov.] SCHWARZENBERG, Karel. *Heraldika*. Praha: Vyšehrad, 2007. s. 182.

¹¹ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 13.

¹² Blasonování - z francouzského slova *Blason* = znak, erb, popis znaku

S vývojem heraldiky souvisí také její postupné dělení na jednotlivá odvětví, přičemž každé má svá specifika ohledně tvorby znaků. Nejrozsáhlejší a z historického hlediska nejdůležitější odvětví heraldiky je **heraldika šlechtická**.

Její vývoj úzce souvisí s vývojem problematiky udělení práv na erb. V raném období heraldiky bylo udělování, osvojování a změny ve stavbě znaků záležitostí bez vnější kontroly. Kromě panovníka se na ní podílela velká část šlechty a často docházelo k tomu, že stejný erb používalo více rodin. Aby se předešlo sporům, stalo se udělení znaků výsadním právem panovníka prostřednictvím zvláštních listin – **erbovních listů**.¹³ První takový list v rámci českých zemí udělil císař Karel IV. pánu Dětrichovi z Portic roku 1360.¹⁴ Panovník měl ovšem také v kompetenci přenést práva a povinnosti související s udělením znaků na jiné osoby – obnovení palatinského úřadu Karlem IV.

Paralelně s tvorbou a udělením znaků nových se **polepšovaly** již existující erby. Důvodem často bylo, že nositel daného rodového znaku chtěl na štít zanést své životní zásluhy. Polepšení bylo možné např. změnou tinktury, proměnou točenice v korunu, obohacením znaku o další figury (vyjadřující slavný čin držitele, královské figury na znamení panovníkovi vděčnosti), přidáním přileb a klenotů atd. Podobné postupy se užívaly i při vyjádření stejného původu nebo příbuzenského vztahu s jinými rody (záměna, změna počtu figur, použití odlišných tinktur, klenotů apod.).

Zánik erbovního práva souvisí nejčastěji s vymřením daného rodu, tzv. odúmrtím. Další možné důvody pro zánik znaku jsou:

- Rod se svého práva vzdá – většinou když obdrží znak nový
- Změna vlády – často souvisí s nějakým politickým převratem
- Zločin – pachatel přichází o právo na znak (vztahuje se i na jeho později zrozené potomky)

Dalším odvětvím heraldiky, které navázalo v raném období na heraldiku šlechtickou a jejíž pravidla se od ní lehce odklání, je **heraldika církevní**. Na rozdíl od šlechty získává duchovenstvo právo na znak buď příslušností ke komunitě, nabytím církevní hodnosti a volbou znaku s tím spojenou, nebo udělením znaku samotným papežem. Jedná se o jedno z nejobtížnějších odvětví heraldiky, neboť zde neplatí právo

---

¹³ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 27.

¹⁴ SCHWARZENBERG, Karel. *Heraldika*. Praha: Vyšehrad, 2007. s. 39.

dědičnosti, a proto je každý znak jiný. V podstatě rozeznáváme v církevní heraldice dva typy znaků: znaky duchovních osob jako jedinců a znaky církevních institucí. Zvláštní kapitolou jsou pak znaky papežské, které jsou současně i znakem Vatikánu po celou dobu pontifikátu papeže.¹⁵

Stejně jako u šlechtických rodů je v církevní heraldice základem znaku štít, který je v baroku nahrazován kartuší, aby se lépe označila nevojenská povaha nositele. Nad štítem jsou místo přilby s klenotem a pokrývkami umístěny odkazy duchovní „moci“. Hlavní složkou je klobouk (*galero*) se šňůrami a střapci. Barva a počet střapců udává hodnost nositele znaku v hierarchii církve. U znaků vysokého kléru se mezi štítem a kloboukem často zobrazuje ještě kříž, mitra a berla, ve výjimečných případech meč a knížecí koruna.

Dalším směrem, který má kořeny v období rané heraldiky, je **heraldika městská** – tedy znaky měst a obcí, popř. jejich částí. Původem městských znaků byli pravděpodobně městské pečeteře užívané jako nástroj právního ověření úředních dokumentů a písemností vydaných městem.¹⁶ Městská heraldika se nejprve začala šířit v tzv. „královských městech“, tedy v těch, která podléhala přímo panovníkovi. V tomto období neexistoval zákon, který by zakazoval vytvoření vlastního znaku a tak mnoho měst přijalo znaky vlastní, které později žádalo potvrdit u panovníka, neboť potvrzené znaky byly mnohem cennější a vyjadřovaly královskou podporu.

Základem městských znaků bývá zpravidla štít. Jen výjimečně se na znaku objevují přilby s klenoty, koruny, nebo honosné kusy. Veškeré městské znaky, i když tvořené pouze štítem, považujeme za znaky úplné. Hlavní motivy použité v rámci městské heraldiky můžeme rozdělit do několika skupin:

- Stavby – erbovní figury symbolizující město (věže, hradby, brány apod.)
- Panovník, pán města – odkazy a symboly krále, nebo nějakého významného šlechtického rodu či osoby spojené určitým způsobem s městem samotným (např. zakladatel města)
- Světci nebo jejich atributy – zejména patroni městského kostela

---

¹⁵ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 31.

¹⁶ [Tamtéž], s. 29.

- Zaměstnání obyvatel – charakterizuje město převládajícím pracovním segmentem, nebo hlavním vývozním artiklem (např. hornické nářadí u hornických měst)
- Mluvící znaky – figura je odvozena od názvu města (např. Sokolov – Sokol)
- Událost, pověst spojená s historií města
- Symboly práva, svobod a ctností – mají formu běžných heraldických figur, anebo různých alegorických postav (např. spravedlnost)
- Přírodní a krajinné zvláštnosti specifické pro danou oblast (např. specifické druhy stromů, plodů, zvířat atd.)¹⁷

Malou skupinu také tvoří znaky, u kterých nelze podat jednoznačné vysvětlení toho, na čem se zakládají jejich motivy. Často jsou to takové štíty, jejichž prostor vyplňuje pouze jediná barva bez jakýchkoliv heraldických figur (např. město *Dijon* ve Francii).¹⁸

Pokud zmiňujeme znaky městské, nesmíme také opomenout znaky nadřazených územních jednotek – států a větších regionálních celků. Hovoříme zde tedy o **heraldice státní a zemské**.

Národní symboly se vyvíjí od čtrnáctého století, kdy se panovnické erby začaly postupně spojovat s představami znaků zemí, ve kterých tito panovníci vládli. Pokud původní panovnický rod vymřel, nová dynastie zpravidla přijala jejich znak jako součást svého a tak vznikl znak státní jako neměnný symbol země.¹⁹

Často se stává, že při změně politického zřízení v zemi dochází také ke změně státního znaku. Tyto nové znaky mívají s historickým pojetím heraldiky pramálo společného a spíše než znaky bývají označovány jako **emblémy**.²⁰ Ve většině případů jde pak o země bez heraldické tradice. Jak bylo řečeno v úvodu, kolébkou heraldiky jsou evropské země, a proto bychom těžko hledali znaky související s heraldickým řádem mimo okruh těchto zemí a jejich kolonií. Avšak i u velice tradičních zemí Evropy se najdou výjimky. Například ve Francii, kde byly všechny státní znaky spojované s monarchií odstraněny při Velké francouzské revoluci.

Samotná revoluce ve Francii měla velký vliv na budoucí tvorbu státních znaků a to zejména vlajek (jimiž se zabývá nauka zvaná vexiologie). Trikolora s pruhy modré,

¹⁷ Městská a komunální heraldika. *Paleografie.org* [online]. 2008 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://www.paleografie.org/UK/index.php?target=gallery128&mid=332>

¹⁸ [srov.] LOUDA, Jiří. *Znaky evropských měst*. Praha: Horizont, 1995. s. 44.

¹⁹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 32.

²⁰ [Tamtéž], s. 32.

červené a bílé se stala symbolem svobody a ovlivnila podobu mnoha dalších státních vlajek především v Americe a Evropě, ale z menší části i v Africe.

Nejskromnější místo mezi heraldickým bohatstvím zaujímá **heraldika cechovní** a to zejména z důvodu jejího, poměrně krátkého, “funkčního“ období. Počátky cechů se většinou kladou do třináctého století, přičemž největšího rozmachu zažívají o dvě století později. Zvláštností cechovních znaků bylo umístování tzv. doprovodných či druhotných figur mimo hlavní pole, většinou nad štít, což je plně v rozporu s heraldickými pravidly.²¹ Nejčastějšími motivy pro cechovní symboliku byly:

- Nářadí a pracovní pomůcky příslušného řemesla
- Typické výrobky
- Materiály a suroviny používané v daném řemesle
- Patron daného řemesla, či jeho atributy²²

Cechovní znaky sloužily, mimo prezentaci na korouhvích a dalších užitých předmětech, také jako způsob signování a vyřizování písemné agendy ve formě pečeti.

Cechovní heraldika přežívá až do 18. století nesoucího se ve znamení průmyslového vývoje, který postupně zatlačoval cechy do pozadí až úplně vymizely spolu se svou symbolikou.

1.2.2 NOVOVĚKÉ ROZMĚLNĚNÍ VÝZNAMU HERALDIKY

Novověk přinesl do heraldiky stylové změny ve prospěch dekorativismu. Vývojové tendence lze sledovat ruku v ruce s převládajícími uměleckými slohy v dané době.

V 15. a 16. století heraldika zcela zevšedněla a to zejména díky rozšíření množství udělených znaků v měšťanském stavu. Po ztrátě vojenské funkce se v její tvorbě objevuje manýrismus a porušují se základní pravidla. Opouští se jednoduchý lineární model kresby, který je postupně nahrazován kresbou plastickou umožňující využívání zákonů perspektivy. Štíty jsou vykrajovány i na levé straně z důvodů ornamentální symetrie a

---

²¹ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 33.

²² Cechovní heraldika. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Cechovn%C3%AD_heraldika

jejich kraje se postupem času stáčeji do okrasných spirál (volut). Štíty se postupně mění v kartuše, které oznamují příchod baroka.²³

Baroko se ve své dynamické a iracionální podstatě z heraldického hlediska stává symbolem honosnosti s přemírou dekorace. Bohatě zdobené kartuše s takřka nekonečnou variabilitou tvarů jsou naplňovány velkým počtem znakových polí. Zvyšuje se počet příleb a různých polepšení. Přes veškeré negativní hodnocení heraldiků, kteří vnímají baroko jako dobu úpadkovou, obohacuje tento sloh heraldiku o mnoho honosných kusů včetně aliancí, královských stanů apod. Rovněž církevní heraldika je ve své konečné podobě dílem baroka. Zjemnění a zušlechtění bujného a silového projevu tohoto období přináší v druhé polovině 18. století rokoko.

Další významnou etapou v heraldice je empir. Vznikají nové figury a tvary (včetně nového tvaru štítu) inspirované francouzským císařstvím – obtáčení štítu vavřínovými, olivovými, dubovými a jinými ratolestmi a stuhami.²⁴

Zbytek 19. století se nese v duchu historismu a realismu. Historismus znamenal pro šlechtu připomenutí její bývalé a nyní slábnoucí moci. Spolu s rostoucím zájmem o anachronismy (vznikají slohy novogotika, novorenesance) vzrůstá zájem o heraldiku. Realismus měl spíše opačný vliv. Jeho požadavkem bylo setřít z heraldiky prvek stylisace a nahradit jej realistickými tendencemi. Příkladem může být erb Václava Špačka, šlechtice ze Starburgu, který jako majitel hradu Kokořín obdržel jeho realistické vyobrazení do spodního pole štítu. Vrcholem je pak erb admirála Nelsona, který si na památku vítězství u Trafalgaru nechal do horního pole štítu vyobrazit svou loď na řece Nil, malý ostrůvek s palmou uprostřed a zříceniny v pravém rohu. Naštěstí realismus v heraldice neměl dlouhého trvání a skončil dříve, než mohl napáchat ještě více škod.²⁵

---

²³ [srov.] BUBEN, Milan. *Heraldika*. Praha: Albatros, 1986. s. 236.

²⁴ [srov.] BUBEN, Milan. *Heraldika*. Praha: Albatros, 1986. s. 238.

²⁵ [Tamtéž.], s. 239.

1.2.3 SOUČASNÉ CHÁPÁNÍ HERALDIKY

V současnosti má heraldika význam hlavně jako věda zkoumající historii. Přechod k moderní společnosti, který znamenal zánik většiny šlechtických rodů, potlačil většinu jejich primárních funkcí. Tvorba nových znaků souvisí hlavně se zeměmi, kde stále přetrvávají šlechtické tradice, nejčastěji tedy monarchiemi (např. Velká Británie). Se změnou sociálního uspořádání také souvisí dvě nově vzniklé oblasti heraldiky.

První je **heraldika občanská**. Každý svobodný občan má právo na svůj osobní (nešlechtický) znak. Takovéto znamení však nemá žádnou ověřovací ani přivlastňovací moc a stává se tak pouhou symbolikou. Nově sestavený znak se nesmí podobat žádnému existujícímu znaku rodovému a to i v případě, že rod vymřel. Také nesmí obsahovat nic, co výlučně náleží znakům šlechtickým (přilba s korunou, honosné kusy apod.). V republikovém zřízení jsou i historické rodové erby bývalé šlechty brány z hlediska současného právního pohledu jako občanské znaky.²⁶

Druhým směrem je **heraldika společenských institucí**. V širším slova smyslu sem patří heraldika městská, církevní, zemská i cechovní, ale jinak ji chápeme jako proud vznikající v období průmyslové revoluce. Znaky byly udělovány institucím jako jsou úřady, koleje, školy, pojišťovny, vydavatelství, obchodní korporace atd. Všechny tyto instituce užívají své znaky na pečetích, úředních dokumentech, odznacích, praporech a budovách, na znamení vlastnictví. Tento heraldický směr se rozšířil hlavně v anglosaském prostředí na Britských ostrovech, zatímco ve střední Evropě byl nahrazen emblematickou (př. u nás okřídlený šíp Škodových závodů v Plzni, ačkoliv baron Škoda ho ve svém vlastním erbu neměl). S příchodem republiky pak odznaky nad znaky vyhrály úplně; s výjimkou státních úřadů a institucí, které užívají znaků zemských. Dnes jsou tyto odznaky jednotlivých podniků označovány jako loga a bývají předmětem právní ochrany.²⁷

Zatímco heraldika ve své tvorbě ustupuje do ústraní, logo je symbolem moderní kapitalistické konzumní společnosti. **Logo** vychází z řeckého slova *logos*, což v překladu znamená „slovo“ nebo „rozumnou myšlenku“, takže je lehce paradoxní, že obecně přijímaným významem pro logo je „obrazový symbol“, který často zastupuje nějakou

---

²⁶ Občanská heraldika. *Bivojova heraldika* [online]. 2008 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://heraldikus.wz.cz/ramy.htm>

²⁷ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 34.

obchodní značku.²⁸ Loga ve své podstatě navazují na heraldickou tradici, ačkoliv v některých aspektech své tvorby se od ní odklánějí. Stejně jako erb je tedy logo symbolem, čili vizualizovanou formou určitého předmětu představujícího konkrétní obsahy.

Zatímco heraldika ve svém vývoji směřovala k větší dekorativnosti a honosnosti (přibývalo nových točenic, pokrývek, honosných kusů atd.), logo má opačné tendence. Na počátcích vzniku moderních značek byla loga představována jako spojení osobitého rukopisu a nějaké ilustrace, která by nevzdělané vrstvě obyvatelstva přiblížila, co daná firma nabízí a čím se zabývá. Vznikaly tak často barevné, perspektivní a výtvarně velmi propracované obrazy. S příchodem modernismu se loga zjednodušila, zminimalizovala a v některých případech dokonce omezila na prosté iniciály nebo jméno bez jakýchkoliv vizuálních prvků. Některé velké korporace dokonce veřejně propagují svá loga bez psaného slova.²⁹

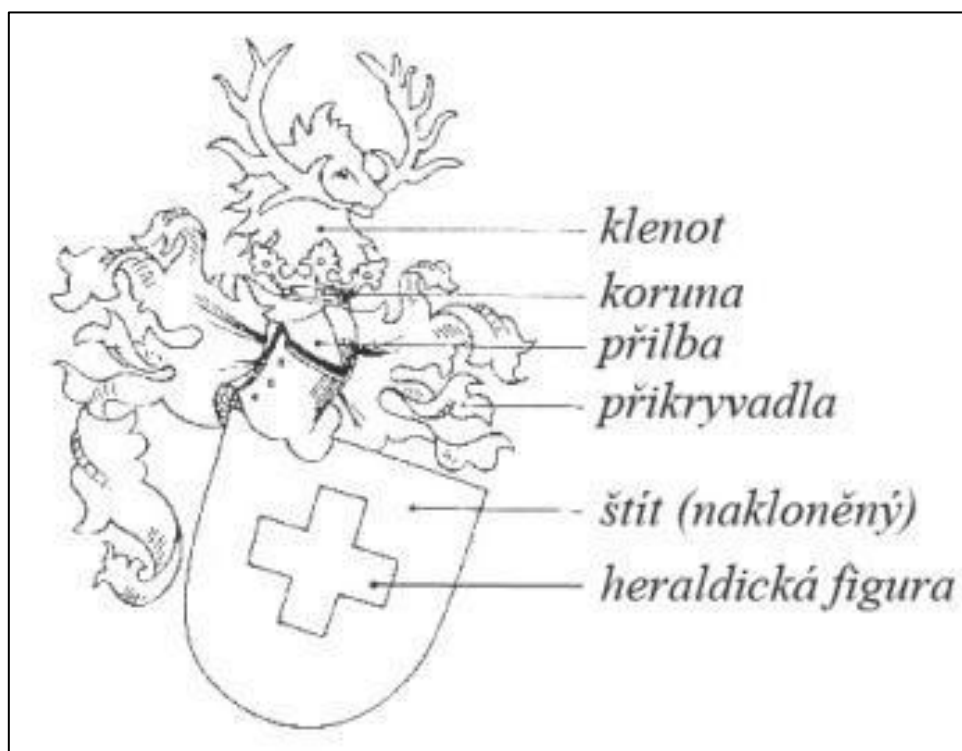
²⁸ HEALEY, Matthew. *Design loga*. Brno: Computer Press a.s., 2001. s. 6.

²⁹ Tamtéž, s. 7.

2 ZNAK A JEHO SOUČÁSTI

Milan Buben ve své knize o heraldice uvádí že: „*znakem rozumíme trvalé znamení ve štítě, vytvořené podle ustálených pravidel, které určuje fyzickou či právnickou osobu na základě vžitého nebo uděleného práva.*”³⁰ Typický znak potom sestává z několika částí – štít, přilba, přikryvadla, točenice nebo korunka a klenot. Důležitými dekorativními prvky erbu jsou pak tinktury a heraldické figury.

Obrázek 1. Typický úplný erb

V raném období heraldiky byl znak spojen pouze se **štítem**. Z toho důvodu se stal hlavní a jedinou povinnou součástí znaku. Pokud je znak tvořen pouze štítem, mluvíme o znaku **neúplném**. Tvar štítu se neblasonuje. Závisí na slohu (gotický, renesanční apod.) a provincienci (normanský, italský, polský, španělský atd.) v níž je vypracován a není z hlediska znaku podstatný. Štít je v erbu zakreslen v pozici kolmé nebo je lehce nakloněn, což vychází ze zvyku zavěsit štít na řemeni. Nakloněný štít lze použít pouze v tom případě, že je ve znaku pouze jedna přilba.³¹

³⁰ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 14.

³¹ [Tamtéž], s. 16.

Přilba (*helm*) se v erbu objevuje zhruba o století později. Bez přilby není možné ve znaku zobrazit klenot. V heraldice rozeznáváme několik typů přileb z hlediska jejich zpracování. Většina se označuje za zavřené (např. hrncovitá, kbelíková, kolčí, cylindrová) z důvodu omezeného výhledu rytíře při jejich nošení. A je také jedna otevřená – turnajská – která byla v tomto ohledu nápravou.³²

Pozice přilby ve znaku je daná. Musí spočívat pevně na štítu. Pokud se má vznášet nad ním, musí být připevněna řemeny nebo provazy. Množství vyobrazených přileb ve znaku se také řídí určitými pravidly. Jedna přilba je typická pro nakloněný štít (vychází z vyobrazení znaku jako stylizační zkratky pro rytíře), ale také se objevuje na štítech svislých (v tom případě je umístěna uprostřed vrchní strany štítu). Sudý počet přileb ve znaku diktuje jejich vzájemné přivrácení ke středové ose, tedy přilby celé jedné strany hledí na přilby strany druhé. Lichý počet přileb je zobrazen tak, že jedna je umístěna ve prostřed čelem k pozorovateli a ostatní jsou přivráceny směrem k ní. Velikost přilby není pevně stanovena, ale bývá obvykle poloviční vzhledem ke štítu.³³

Vrchní ozdoba přilby je nazývána **klenotem**. Klenot musí vždy být vyobrazen jako pevná součást přilby (nesmí se přilby jen dotýkat, či se vznášet nad ní). Často má vztah k tomu, co je vyobrazeno na štítu. Nejpoužívanějšími klenoty jsou křídla (např. orlí), parohy, praporec a lidské či zvířecí figury. Při kresbě klenotu je velice důležitý směr přilby – pokud je přilba vstříc, klenot nesmí být natočený do strany. Klenot by tedy měl v drtivé většině případů kopírovat směr přilby, avšak i zde je pár výjimek (figura orlice je vždy tělem vstříc s hlavou nakloněnou do strany). Velikost klenotu bývá poměrně stejná jako je velikost štítu³⁴.

Nezbytnou součástí přilby s klenotem jsou také **přikryvadla** (pokrývky, krydla, fafrnochy). Jedná se o látkové pokrývky přilby, které jsou její bezprostřední součástí a jejich zobrazení často závisí na typu přilby a slohu, ve kterém je znak vytvořen. Stejně jako je to u většiny částí znaku, původní účel přikryvadla byl ryze praktický. Měla chránit přilby před sluncem a prachem, ale stejně tak i před deštěm a rzí a zároveň měla tlumící efekt při dopadu zbraní. Jejich použití přejali rytíři počátkem třináctého století od obyvatel

³² [srov.] SCHWARZENBERG, Karel. *Heraldika*. Praha: Vyšehrad, 2007. s. 77.

³³ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 22.

³⁴ [Tamtéž], s. 23.

východních zemí. O dvě století později ztrácejí povahu látkového krytu, mění se v dekoraci a v sedmnáctém století se stanou v rámci heraldiky bezvýznamnou ornamentikou. Přikryvadla jsou vždy definována pouze svou barevností, která vychází z hlavních tinktur (viz. níže) štítu.³⁵

K zakrytí spojení mezi klenotem a přilbou v heraldice slouží **točenice a koruny**. Točenice je v podstatě látka přikryvadla stočená do věnce kolem klenotu. Lze ji užít ke každému klenotu v kombinaci s korunou či bez ní. Točenice se v heraldice užívá již od raných dob. Koruny se začaly hojně využívat až ve čtrnáctém století, jelikož si panovníci zvykli spojovat klenot s korunou, což pak s jejich svolením napodobovala šlechta. Koncem šestnáctého století prakticky nebyl přidělen jediný šlechtický erb s absencí koruny.³⁶

Tinkturami v heraldice nazýváme všechny barvy, které se běžně vyskytují na znacích. Barvy pak dále dělíme na barvy, kovy a kožešiny (viz. Obr. příloha 1.) Pokud není možné vytvořit barevný znak, použijeme jako zástupný nástroj šrafování přičemž platí, že svislý směr je dán osou štítu. Obecným pravidlem heraldiky je, že v zájmu zřetelnosti na sebe nesmí přijít tinktury stejného druhu (např. kov na kov, barva na barvu) – příkladem správného uspořádání je zlatý kříž na modrém pozadí. K tomu jak posuzujeme pravou a levou stranu, díváme-li se na erb, se váže další důležité pravidlo. Opticky je pravá strana na straně levé, neboť přednost před pozorovatelem má vždy držitel znaku.

2.1 HERALDICKÉ FIGURY

Vše co je zobrazeno na štítu nazýváme heraldickými figurami, resp. znameními. Znakem ovšem může být i štít bez znamení, tzn. jeho celková plocha je vyplněna pouze jedinou tinkturou. V základě dělíme znamení na heroldská a obecná.

Heroldské figury jsou definovány rozdělením štítu čarami, vedenými od jedné strany štítu k straně protilehlé, na geometrické tvary. Podstatou je oddělení jednotlivých tinktur uvnitř štítu. Ačkoliv je kombinací nepočítaně a k oddělení můžeme použít libovolný počet čar (nemusí být nutně rovné), některé základní variace jsou pojmenovány např. polcení, dělení, čtvrcení, lem apod. Další jednoduché figury vznikají zdvojením čar

---

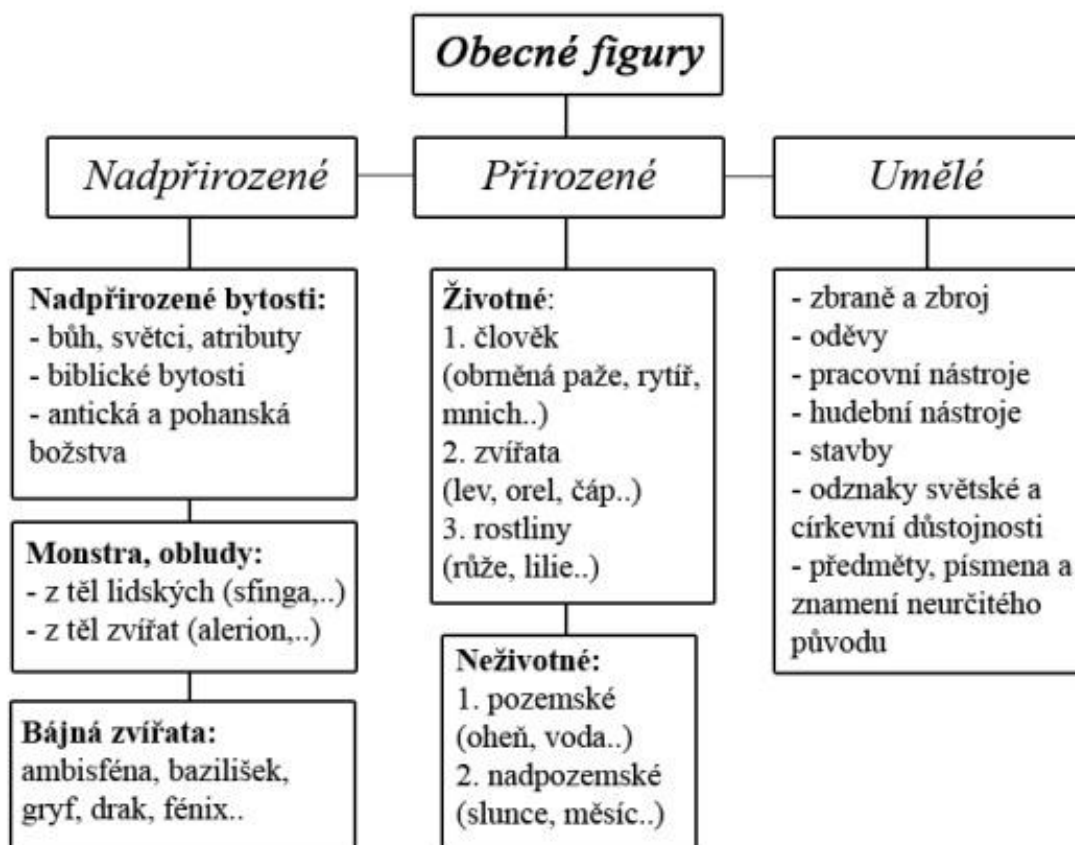
³⁵ [srov.] BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 23.

³⁶ [Tamtéž], s. 23.

ve štítu např. kůl, břevno, krokev, šachovnice atd. Heroldská znamení jsou historicky starší a mají tudíž přednost v blasonování.

Obecné figury jsou veškerá ostatní znamení použitá uvnitř štítu. Na rozdíl od znamení obecných se nikdy nedotýkají okrajů štítu, avšak maximálně vyplňují prostor daného pole. Zásadou jejich zobrazení je zřetelnost – figury jsou zjednodušené a stylisované.

Tabulka 1. Rozdělení obecných figur

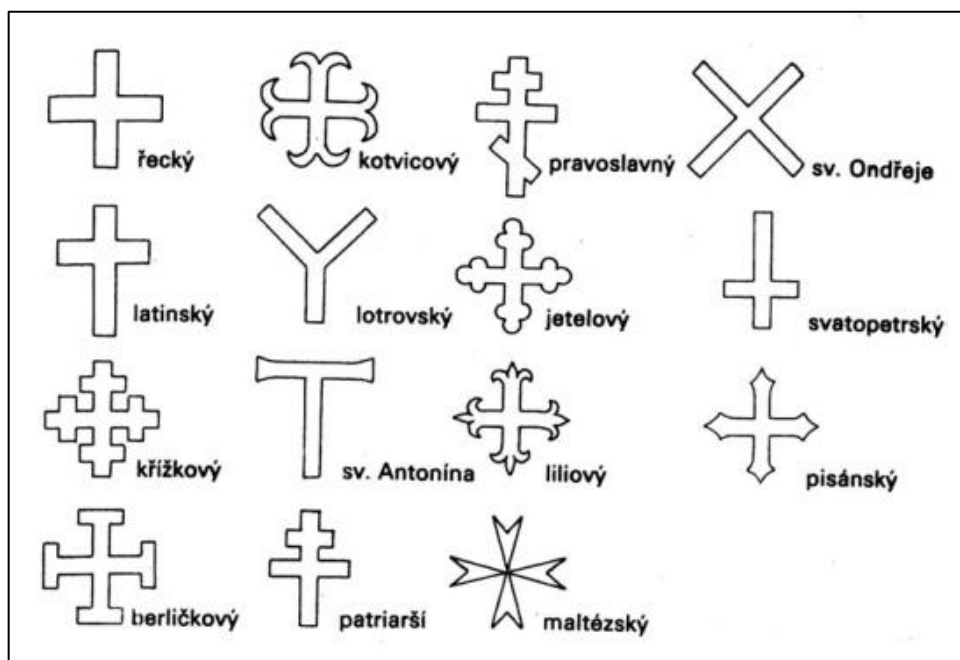

Všechna zvířata se kreslí podle povahy a přirozenosti se zdůrazněním síly, odvahy, bojovnosti a mužnosti (zobrazují se i samčí pohlavní orgány). To proto, že původně měla tato znamení sloužit svým zjevem k zastrašení nepřítele, později pak k demonstraci síly a moci. Proto je také při jejich kresbě kladen důraz na ty části zvířecích těl, která mohou sloužit jako zbraně v boji (kopyta, rohy, zuby atd.).³⁷

³⁷ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 22.

Na pomezí mezi heraldskými a obecnými figurami leží **kříže**. V heraldice jde o znamení značně rozšířená a různorodá. Z celkového počtu asi pětseti křížů jsou nejpoužívanější tyto: řecký, latinský, křížkový, patriarší, pravoslavný, svatoondřejský, pisánský, lotrovský atd.

Obrázek 2. Typy křížů

3 VZTAH HERALDIKY A VÝTVARNÉHO UMĚNÍ

Jak už bylo řečeno, heraldika stojí na pomezí historické vědy a výtvarného umění. Každý heraldik je tedy svým způsobem i výtvarný umělec. Znak se stává artefaktem heraldické tvorby se specifickým řádem, zvyklostmi a danými pravidly. Při kresbě znaků musíme dbát na to, abychom dodrželi základní heraldická pravidla – jednoduchost a z toho vyplývající rozpoznatelnost.

Heraldickou tvorbu můžeme popsat těmito znaky:

- Stylisace - osobitý přístup ke zpracování uměleckého díla. Vlastní formulace skutečnosti umělcem, která vzniká jejím deformováním. V heraldice se používá k zjednodušení kresby tak, aby bylo zabráněno komplikacím při blasonování znaku vyplývajícím z realistického zpracování umělcem. Míru stylisace, resp. únosnou hranici stylisované kresby, spatřujeme v tom, že u zobrazené figury jsou vyznačeny její charakteristické rysy a vlastnosti. Má-li být např. zobrazen strom-jabloň, vnímavý výtvarník nakreslí do koruny pouze několik jabloňových listů, příp. plodů.³⁸
- Alegorie - obecný pojem, vlastnost, kosmologická představa atd., zosobněná ve výtvarném umění zpravidla lidskou postavou. Bývá převážně slučována s atributem nebo jinými prvky, které význam zpředměťují (např. mluvící páskou, věcmi, symbolikou barev atd.).³⁹ V heraldice se s ní setkáváme zejména v použití jednotlivých obecných i heraldických figur (např. břevnu, tedy rozdělení štítu dvěma horizontálními liniemi, byl připisován významu umírněnosti)
- Symbol – (z řec. *symbolon* – znak, poznávací znamení) v přeneseném významu utahuje a zároveň vyjevuje význam, jenž mu byl dán v historicky daném názorovém systému. Symbol má smyslovou podobu geometrického prvku či vzorce, písmena nebo soustavy písmen (monogram, kříž z písmen), číslice, rostlin, zvířat (existujících i mytologických), předmětů, jídla, gest atd. Význam symbolu může být různý podle toho, v jakém druhu společnosti vznikl – též symbol může mít

---

³⁸ Obecné figury. *Heraldická terminologická konvence* [online]. 2010 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://www.heraldika-terminologie.cz/stranka-obecne-figury-22>

³⁹ BALEKA, Jan. *Výtvarný umění – výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997. s. 15.

v různých společenských soustavách rozdílný význam (např. egyptský kříž byl v Egyptě symbolem slunce a slunečních paprsků, v amerických kulturách symbolem deště a boha deště). Ve výtvarném umění může být symbol bezprostředně zjevnou složkou prvního významového plánu, např. v zobrazení motivu a gesta, nebo jeho zjevnost může být potlačena a např. uložena jako součást geometrického vzorce v kompozici, v číselných vztazích apod.⁴⁰

---

⁴⁰ BALEKA, Jan. *Výtvarný umění – výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997. s. 147.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 HERALDIKA JAKO INSPIRAČNÍ ZDROJ PRO REALIZACI ARTEFAKTŮ

Konvolut kreseb, jež jsou součástí této práce, byl inspirován obecnými figurami heraldické tvorby. Kresby vycházejí svým zpracováním z heraldické tradice, tzn. jednoduchá linie a stylisace k dosažení co nejvyšší míry rozpoznatelnosti. Z kompozičního hlediska jsou kresby vytvořeny tak, aby vynikly všechny podstatné rysy.

Ačkoliv je práce založena na heraldice, primárním cílem bylo figurám vtisknout nádech současného pojetí prostřednictvím osobité stylisace, vytvořené za účelem lepší přístupnosti pro širší vrstvu společnosti a to především mládeže. Každá figura tak snoubí několik symbolických hledisek – významy, které jsou jí připisovány heraldickými konvencemi spolu s významy mytologickými a současnější pojetí zakódované jak v samotné kresbě, tak malých detailech (např. postojích).

Konvolut obsahuje tyto heraldické figury:

- Drak
- Fénix
- Kentaur
- Jednorožec
- Bazilišek
- Mořská panna
- Saň
- Gryf
- Harpyje
- Sfinga

Drak je v heraldice zobrazován jako ještěř s netopýřními křídly, dlouhým ocasem zakončeným ostnem a rohem vyrůstajícím z tlamy, z níž šlehají plameny. Má mnoho významů podle toho, v jakém sociálním a náboženském systému vzniká. Egypťané ztotožňovali draky s krokodýly. Stali se tak pro ně posvátnými zvířaty, které zdobili zlatými náramky a náušnicemi s řezanými kameny – zde patrně vznikají legendy o dracích chránících hordy zlata. V křesťanství je drak symbolem samotného ďábla a je atributem např. archanděla Michaela nebo sv. Jiří. V řecké mytologii je drak zobrazován jako

beznohý *Pythón*, který byl strážcem bohatství či vědomostí. V Číně má drak pozitivnější roli - je symbolem vyššího duchovna a obrazem božské moci transformace. Často se tak stává znakem císařských rodin.⁴¹

V našem podání je drak zachycen jako moudrý, vychytralý, ostražitý tvor. Jmenované vlastnosti jsou zpodobněny hlavně v obličejovém výrazu. Postavení těla téměř nabádá k představě draka ležícího na hromadě zlatých mincí jako bdělý strážce vědom si své svrchovanosti nad ostatními bytostmi. Kožovitá netopýří křídla jsou napojena a složena tak, aby lépe vyhovovala ležícímu tělu. Navíc kryjí napojení a postavení dolních končetin, čímž je zachována heraldická tradice zobrazení draka, jako tvora pouze s dvěma předními končetinami. Celá figura je zobrazena tak, aby bylo možné pouze doplnit štít, či značku do prostoru uzavřeného tělem z jedné a ocasem s hrotem z druhé strany.

Fénix byl podle bájí ptákem s nádherným peřím, který obýval Arabskou poušť. Po staletí se vrhal do ohně, aby z něho znovu povstával mladý a krásný. Výklad fénixe jako symbolu je ve všech kulturách podobný a stává se tak všeobecně přijímaným archetypem znovuzrození. V křesťanství je dokonce přijímán jako jeden ze symbolů Krista; vítězství víry nad smrtí. V renesanci se stává symbolem stálosti, naděje a čistoty.⁴²

Fénix je zobrazen ve své typické fázi, tedy povstávající, natahující křídla vzhůru na znamení vítězství nad smrtí. Křivky per a ozdobné tendence mají dodat dojem plápolajícího ohně, který je s fénixem spojován.

Kentaurové byli podle řecké mytologie potomky thessalského krále Ixióna, který se pokoušel svést bohyni Heru, ale byl obelstěn jejím druhem a nejvyšším z řeckých bohů, Diem. Ten Heru proměnil do podoby oblaku. Z tohoto mlhavého spojení vznikli kentaurové, kteří se spojili s divokými klisnami a dali tak život nové rase magických tvorů – napůl lidí a napůl koní. Bývali často spojováni s divokou a násilnou povahou a to především pod vlivem vína. V některých bájích však vystupují jako symbol moudrosti a nejnámější z nich – Cheirón – byl učitelem mnoha řeckých reků. Do heraldiky kentaurové vstupují jako symbol mužnosti a síly.⁴³

---

⁴¹ Drak. [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Drak>

⁴² BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 144

⁴³ Tamtéž, s. 219.

V naší realizaci je kladen důraz na vyznačení mužnosti ve spojení s antickou elegancí. Vybrán byl takový postoj, který díky pohybům horních končetin vyjadřuje moudrost, klid a eleganci, zatímco neklid dolních končetin je znamením divoké povahy. Výraz obličeje odpovídá vyrovnané povaze Cheiróna, zatímco hustá hříva vlasů naznačuje mládí a sílu.

Jednorožec se v různých formách vyskytuje v legendách celého světa. V heraldice se zobrazuje jako kůň, kterému z čela vyrůstá spirálovitě vroubkovaný roh, dále pak s kozí brádkou, lvím ocasem a jako sudokopytník. Bývá popisován jako plaché a samotářské zvíře, kterého může zkrotit pouze čistá panna (v křesťanských vyobrazeních často s Pannou Marií). Rohu jednorožce se připisovala velká magická moc a ochrana proti jedům. V patnáctém století toho využili obchodníci, kteří vydávali zahnuté kly narvala za roh jednorožce.⁴⁴

Jednorožce tedy můžeme chápat jako symbol panenské čistoty a plachosti, ale také ušlechtilosti a krásy. Právě o vyjádření důstojnosti a ušlechtilosti se snažíme v naší interpretaci. Kresba je založena na klasickém modelu koně, který má ale vertikálně prodloužené tělo a dodatečnou hřívu vyrůstající v oblasti plecí nad deltovým svalem – nejde pouze o dekoraci, ale náznak jakési starodávné distingovanosti. Z kompozičního hlediska byl vybrán vzpřímený postoj, který nejlépe vyjadřuje vytyčené vlastnosti oproštěné od romantických představ, které jsou nám předkládány pohádkovou mediální produkcí. Podobné úvahy byly aplikovány i u modelu hlavy, u níž neurčitý, leč vážný výraz lépe podtrhuje charismatickou podstatu jednorožce.

Bazilišek je bájným zvířetem v heraldice zobrazovaným jako drak s kohoutí hlavou, ostruhami a dvěma či více končetinami.⁴⁵ Prvně ho popsal římský filozof Plinius. Z jeho díla pochází tvrzení o baziliškovi jako o monstře s hadovitým tělem a bílou skvrnkou na hlavě, která připomíná čelenku. V průběhu věků se jeho obraz často měnil. Ve středověku je znázorňován jako smíšená bytost – kohout s hadím ocasem, často dračími křídly, orlím zobákem a vzácněji hlavou lva. V alchymii symbolizuje bazilišek onu fázi díla, kdy je nádoba plná jedu. Účinek baziliščího pohledu se obvykle popisuje jako zkamenění a

---

⁴⁴ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 198.

⁴⁵ Tamtéž, s. 65.

jedinou účinnou strategií k obraně je použití zrcadla, neboť bazilišek umírá, uzří-li sám sebe.⁴⁶

Podoba baziliška se během staletí často měnila, ale základ zůstával stejný – ptačí hlava a ještěří tělo. V tomto duchu se nese i naše ztvárnění. Křídla jsou menšího vzrůstu, zakrnělá, podobná dračím, resp. netopýřím. Nejsou tedy přímo nástrojem k létání, ale spíše jakousi deformací, pozůstatkem ptačího rodu. Bazilišek je všeobecně přijímán jako symbol zhouby, chorob a jedu. V naší interpretaci jsem se zaměřili především na zdůraznění celkové deformovanosti tohoto tvora. Nákaza či chorobnost je zakódována do podoby „flíčků“ na křídlech.

Mořská panna je monstrum zobrazované v heraldice jako nahá dívka s trupem zakončeným rybím ocasem.⁴⁷ Obvykle nosí v jedné ruce hřeben a v druhé zrcadlo. Důvod existence těchto propriet není jasný, nicméně toto zobrazení se používá již od středověku. Má se za to, že původně šlo o chybnou interpretaci staré desky znázorňující bohyni Derketó hrající na lyru (v jedné ruce měla trsátko a v druhé lyru samotnou).⁴⁸

V naší realizaci byla podobná představa po několika návrzích zavržena, neboť účel zmiňovaných „atributů“ není stále znám a pro současné zobrazení tedy nemá význam a může být pouze matoucí. Zobrazení ženského těla je založeno na předešlé kresbě harpyje, nicméně důraz je kladen na přizpůsobení jejího tvaru životu ve vodě – vzniká tak ladnější linie a užší, téměř „hadovitá“ figura. Také účes je zvolen takový, aby lépe vynikla ladná křivka těla. Navíc účelově vychází z toho, že mořská panna je vodním tvorem a volně padající vlasy by jí při pohybu omezovaly ve výhledu.

Saň je bájně stvoření podobající se v heraldice draku, ale je zobrazováno se čtyřmi končetinami a obvykle nesrší oheň⁴⁹. V běžném jazyce je tak označována samice draka. Existuje také pověra, že jde o odlišné bytosti a hlavním rozdílem je počet hlav. Zatímco drak má pouze jedinou, saň jich mívá více.

Naše pojetí saně vychází z heraldické tradice a to především z kompozičního hlediska. Tvor je zachycen v sedě z profilu tak, aby vynikly veškeré zásadní prvky jeho těla – silné

---

⁴⁶ Ikonografie. [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://ikonografie.sweb.cz/Web/B1.htm>

⁴⁷ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 298.

⁴⁸ Mořská panna. [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mo%C5%99sk%C3%A1_panna

⁴⁹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 417.

nohy, velká netopýří křídla a majestátní hlava. Do obličejového výrazu je vtisknuta špetka pozitivního výrazu, mladistvá a hravá visáž zakládající se na podobné mytologii s drakem.

Gryf nebo také Pták Noh, jak bývá někdy označován, je stvořením se lvím tělem, orlí hlavou a hrudí, křídly a mohutnými drápy. Jako obraz se prvně objevuje v umění starověké Asie, kde orel a lev byli přijímáni jako symboličtí vládci země a vzduchu. V řecko-římské mytologii je symbolem boha Apollóna, bohyně moudrosti Athény nebo bývá spojován s bohyní pomsty Nemesis. Odplata a pronásledování byla i jeho raně křesťanskou symbolikou, ale ve středověkém umění začal znázorňovat duální lidsko-božskou podstatu Krista. Stejně jako mnoho podobných hybridních stvoření je gryf označován jako strážce nějakého pokladu.⁵⁰ V heraldice se stal velmi oblíbenou a poměrně často užívanou figurou.

Pro zobrazení gryfa byla v našem pojetí rozhodující kompozice. Návrhy zachycující tvora ve svém notoricky známém postoji, tedy jako vzpínající se zvíře, byly zavženy hned na počátku. Primární snahou byl pokus o originální přístup. Ve finálním podání je tvor zachycen v přirozeném zvířecím pohybu. Plíživý pohled spolu se skloněnou krční částí má vyjadřovat jakýsi číhající postoj. Gryf vyhlíží kořist – oběť pomsty. Klidný výraz pak dodává jistotu v jejím vykonání.

Harpyje je mytologickou bytostí zpodobňovanou jako hybrid mezi ženou a ptákem. Ve starověkém Řecku byly jakousi personifikací bouře a mračen s posláním unášet duše zemřelých do podsvětí. Ve středověku se z nich postupně staly zlovolné, lidem škodící bytosti. V heraldice jsou zobrazovány s orlí figurou a dívčím obličejem s poprsím.⁵¹

Zatímco harpyje bývá od středověku zobrazována s obličejem ošklivé stařeny, naše realizace ji představuje spíše jako mladou ženu, plnou síly. Tato kresebná tendence je založena na řecké mytologii a spíše, než aby vyzdvihovala zlovolnost s níž je harpyje spojována ve středověku, zaměřuje se na původní účel přenášení duší, který tak formuje harpyji v bytost hrající důležitou roli v našem osudu. Pera zakrývající většinu těla vytváří lepší iluzi harpyje jako tvora vzešlého z přírody.

---

⁵⁰ Gryf (pták Noh). *Carpe Diem* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z: <http://peac-acle.blog.cz/0705/gryf-ptak-noh>

⁵¹ Harpyje. [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Harpyje>

Sfinga je monstrum zobrazované s tělem lva, křídly orla a hlavou a hrudí ženy. Její původ je egyptský, kde ještě neměla křídla, které jí přidali Asyřané. V řecké mytologii byla sfinga dcerou stohlavého obra Tyfóna a jeho manželky Echidny. Podle báje sfinga stávala na skále u Théb a dávala kolemjdoucím hádanky. Kdo neuhodl, toho usmrtila. Její řádění zastavil až řecký Oidipus. Sfinga je obecně přijímána jako symbol zhouby nebo záhadnosti.⁵²

První kresby sfingy byly zaměřeny na postavení modelu. Egyptský „ležící“ vzor byl několika návrzích zavržen a primární snahou bylo sfingu zobrazit tak, aby vynikly především zvířecí aspekty jejího těla. Zvolená kompozice nejen odpovídá této snaze, ale zároveň lépe zapadá do ustálené formy. Také si lze v tomto postavení lépe představit sfingu hlídající ze svého skalního výběžku cestu, vyhlížející oběti pro své zálučné otázky. Detaily jsou zanechány vzhledem k heraldické tradici schematické (vlasy, pera).

---

⁵² BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. s. 420.

5 TECHNOLOGICKÉ HLEDISKO REALIZACE

Z technologického hlediska nás heraldika, vzhledem ke svým ustálenostem, omezuje v tvorbě pouze na několik řešení. Základem každého výtvarného provedení erbu je kresba. Ta může být v tradiční podobě vyvedena inkoustem, nebo dnes moderními prostředky – uměleckými popisovači, zkráceně fixy. Malba v heraldice představuje tinktury a pouze vyplňuje tvar, tzn. nesnaží se o plastické ztvárnění.

Realizaci finálních artefaktů předcházely četné nákresy tužkou, ve kterých byla primárně uplatněna snaha o stylizační pojetí reálné anatomie zvířecích těl. Po ustálení vhodné formy byly vybrané kresby přeneseny do počítače, kde byly pomocí programu Adobe Photoshop doladěny detaily a přidána šedá barva jako prvek stínování překrývající a v mnohých případech i nahrazující klasickou šrafuru akcentující v kresbě současnější vzhled, který jednotlivým artefaktům dodává „technický“ nádech.

6 NÁSTIN VYUŽITÍ TÉMATU V HODINÁCH VÝTVARNÉ VÝCHOVY NA II. STUPNI ZŠ

Ve své podstatě má heraldika úžasný didaktický potenciál. Jejím prostřednictvím můžeme žákům přiblížit nejenom typické znaky pro heraldickou tvorbu jmenované výše, ale také jisté historické pozadí vzniku erbů, či lekci praktické genealogie.

Velký přínos má i praktická část tvorby erbů. Podstatný je především introspektivní význam. Žák si při tvorbě osobního znaku uvědomuje vlastní psychickou realitu a projektuje jí do symbolického obrazu. Následný artefakt vytváří interaktivní prostředí pro sebereflexi. Znak je tedy prostředkem obrazové komunikace na dvou úrovních - se sebou samým a se svým prostředím. Jeho tvorba je potom shrnutím vlastní projekce z osobního pohledu (tedy jak vnímám sám sebe), z pohledu okolního prostředí (jak mě vnímají ostatní) a dalších uvnitř zakódovaných motivů, aspirací a sociálních hodnot. Na základě tohoto shrnutí je možné z hlediska tvorby znaku posuzovat jednotlivce, ale také větší sociální celky. Je vcelku představitelné, že by výsledek i samotný přístup ke tvorbě osobního či rodového znaku vypadal odlišně v různých společenských systémech. Tyto odlišnosti můžeme vnímat z hlediska časového (středověk, novověk, současnost), geografického (odlišný přístup k tvorbě v Evropě a v Africe), společenského (např. v rámci sociální stratifikace – odlišný přístup v tvorbě privilegovaných elit a nízko postavených jedinců) atd.

Jak už bylo řečeno, znak je prostředkem obrazové komunikace podobně jako je tomu u artefaktů tvorby sochařské, malířské apod. Kromě komunikačních obsahů běžných děl zahrnujících manifestní i skrytá sdělení autora a následnou interpretaci „divákem“, který nakonec může přijmout sdělení naprosto odlišné, je však osobní znak obohacen o jasnou představu vlastní osoby. Díky tomu je tvorba znaků vhodným nástrojem artefaktiky, resp. arteterapie. Sebeprojekce do rámcově ustanoveného díla je užitečná, neboť usnadňuje reflexi v rámci tvůrčí skupiny. Jednotlivé figury zastupují konkrétní obsahy, které jsou díky heraldické teorii pro ostatní dobře čitelné.

V následující části je vytvořen příklad pro předání teoretických vědomostí i praktických dovedností v rámci využití heraldiky jako nástroje pro vyučování výtvarné výchovy na druhém stupni základních škol.

V návrhu vyučovacího projektu pojmenovaném „**Rodokmen**“ je spojena výtvarná činnost v rámci tvorby rodinného znaku podle heraldických pravidel se zájmem o poznání vlastních kořenů a lekcí genealogie, díky které žák získá zkušenosti a dovednosti potřebné v sociálních interakcích jednak s členy vlastní rodiny a zároveň se společenskými institucemi.

Jako úvod do celého projektu žáky seznámíme se základy heraldiky, tedy čím se tato věda zabývá a základní poznatky ohledně tvorby znaků. V první polovině této hodiny se snažíme předat jakýsi rámec vědomostí, který žáci využijí pro tvorbu vlastního znaku. Vhodná je také ukázka několika občanských a šlechtických erbů. Ve druhé půlce žáci pracují na tvorbě osobního erbu. K tomu je jim k dispozici slovník heraldických pojmů (např. Encyklopedie heraldiky od Milana Bubna) pro lepší představu o vhodném umístění jednotlivých heraldických figur, představujících psychický obraz nositele (např. lev – symbol moci). Žáci nejsou povinni slovník využít, je k dispozici pouze pro vytvoření určité představy o tom, jakých figur heraldika ve své tvorbě používá. Žáci tedy mohou vytvořit svůj osobní znak na základě vlastní imaginace a vložit do nich takové figury, které vystihují jejich osobnost podle významů, které jim sami připisují.

Z technologického hlediska tvorby jsou žákům povoleny základní kresebné nástroje (tužka, inkoust či fix) spolu s vodou ředitelnými barvami pro vyplnění obrysových ploch (např. akrylátové barvy). Předpokladem je tedy základní manuální zručnost v práci s těmito nástroji předaná v nižších ročnících. Velikost obrazové plochy by měla ideálně odpovídat rozměrům standardního papíru A4 (z hlediska dalšího využití v rámci celého projektu).

Tvorba osobního znaku by podle hodinové dotace měla být dokončena nejpozději v první polovině následující hodiny výtvarné výchovy. Tak žákům poskytneme prostor pro zamyšlení nad svou individuální prací. Po dokončení osobního znaku je vhodné představit jednotlivé znaky v rámci třídy k analýze. Žáci tak mohou hádat, který znak patří ke komu a co má vyjadřovat. Tímto závěrečným „hodnocením“ předáváme základy nonverbální komunikace spolu s patřičným estetickým náhledem na celou problematiku.

Dalším bodem práce je vytvoření vlastního rodokmenu v přímé linii ve čtyř-generačním rozsahu (tedy ke svým praprarodičům). Na úvod je třeba předat žákům základní vědomosti ohledně tvorby rodokmenu – kde mohou sehnat informace o svých předcích (rodina, matrika), základní pojmy (přímá linie, ascendent, descendent). Vše

potřebné ohledně tvorby rodinného rodokmenu (např. informace o prarodičích) žáci zjistí v rámci své domácí přípravy, nebo pokud nám to škola umožní, je vhodný třídní „výlet“ do městského archivu v rámci sběru informací o svých předcích. Zároveň tak žáci získají zkušenost vyplývající z bezprostředního kontaktu s touto institucí.

Na příští hodinu si žáci připraví kresebně vypracovanou strukturu rodokmenu. Výtvarné zpracování jednotlivých polí, představujících členy rodiny, je na vlastním uvážení každého žáka (od jednoduchého geometrického obrazce až po složitou dekorativní kartuš). Zároveň si pořídí tiskové kopie fotografií příbuzných, které budou v rodokmenu uvádět (pokud neseženou fotografie svých prarodičů, postačí vyplnit pole písmem). Posledním prvkem bude zmenšená tisková kopie svého osobního znaku, který budou přikládat ke svému obrazu v rámci rodokmenové struktury.

Tvorba v rámci této hodiny zahrnuje vlepování jednotlivých tiskových kopií do příslušných polí rodokmenu a tvorba rodového znaku podle pravidel stanovených na začátku projektu. Závěrem je vhodné veškeré obrazové výstupy přenést pomocí scanneru do počítače, kde může dojít k finální úpravě (závisí na technologickém vybavení školy). Konečný artefakt žáci nemusí předávat svému vyučujícímu, vzhledem k právnímu aspektu přenosu osobních dat. Vyučující pouze zkontroluje, zda-li je práce dokončena a hodnocení se netýká toliko osobního zpracování jako dodržení stanovených pravidel a důslednost a pečlivost v přípravě a sběru dat. Cílem tedy není výsledek práce, ale vědomosti a zkušenosti, které žáci získají cestou k výsledku.

Shrnutí práce v bodech:

Očekávané výstupy:

- Žák zná základní pravidla pro tvorbu v rámci heraldické činnosti
- Žák rozumí symbolickým významům a rozvíjí svou obrazovou komunikaci
- Žák chápe základy genealogie a rodopisného výzkumu
- Žák se orientuje v komunikaci s příslušnými úřady
- Žák si osvojí základy sběru dat
- Vedlejším výstupem může také být práce s moderními prostředky (fotokopírka, scanner, grafické programy apod.)

Technologické parametry:

- **Obrazová plocha:**
  - Osobní znak – čtvrtka standardní gramáže o rozměrech A4
  - Rodokmen s rodovým znakem – čtvrtka standardní gramáže o rozměrech A3 – A2
- **Pracovní prostředky:**
  - Osobní znak – tužka, pero a inkoust, fix, akrylátová barva
  - Struktura rodokmenu – inkoust, fix
  - Rodový znak – viz. osobní
  - Fotografie – scanner
  - Finální úpravy – grafické programy (např. Adobe Photoshop)

Časový rozsah: 2-3 týdny

7 ZÁVĚR

Heraldika je v dnešní době trochu neprávem opomíjenou a pro veřejnost nezajímavou vědou, které se aktivně věnuje pouze malý okruh specialistů. Na jedné straně tak získává jakousi auru v dnešní době tolik vyhledávané privilegovanosti a úctu vyplývající z tradice, která si razí cestu mezi striktně stanovenými mantinely, pevnými vůči změnám hodnot uvnitř společenských systémů. Na druhé straně, pokud by se nějakým způsobem podařilo zaktualizovat heraldiku pro současné prostředí, jistě by signifikantně vzrostl zájem o její tvorbu a historické pozadí. Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole, s trochou důvtipu lze heraldiku nabídnout současnému publiku nejenom jako vědu, která nás učí o svých kořenech a historických souvislostech, ale i jako umění, které nám v současné době, kdy společenské trendy udávají v umění směr naprosté otevřenosti a jsou tedy obtížněji definovatelné meze estetických hodnot, nabízí jakýsi pevný bod o který se ve své tvorbě můžeme opřít. To jak si ji přizpůsobíme pro současné prostředí je čistě na našem rozhodnutí a jelikož je z této stručné práce patrné, že heraldika je vědou obsáhlou, každý si v ní jistě najde svůj střed zájmu.

8 POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE

Zde je dle normy uveden výpis informačních zdrojů. Zápis je generován dle normy ČSN ISO 690 pro tištěné informační zdroje a ČSN ISO 690-2 pro elektronické informační zdroje.

8.1 TIŠTĚNÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. BALEKA, Jan. *Výtvarný umění – výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997. 429 s. ISBN 80-200-0609-5.
2. BROŽEK, Aleš. *Lexikon vlajek a znaků zemí světa*. Praha: Kartografie a.s., 2003. 223 s. ISBN 80-7011-776-1.
3. BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. 505 s. ISBN 80-7277-135-3.
4. BUBEN, Milan. *Heraldika*. Praha: Albatros, 1986. 317 s.
5. FORST, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985. 900 s. ISBN 80-200-0797-0.
6. HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Praha: Akropolis, 1992. 200 s. ISBN 80-901020-3-4.
7. HEALEY, Matthew. *Design loga*. Brno: Computer Press a.s., 2011. 240 s. ISBN 978-80-251-3608-9.
8. LOUDA, Jiří. *Znaky evropských měst*. Praha: Horizont, 1995. s. 95 s. ISBN 80-7012-080-0.
9. MAREČKOVÁ, Marie. *Příručka praktické genealogie – jak sestavit rodokmen*. Praha: Paseka, 2004. 187 s. ISBN 80-7185-662-2.
10. SCHWARZENBERG, Karel. *Heraldika*. Praha: Vyšehrad, 2007. 215 s. ISBN 978-80-7021-827.

8.2 ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. KOVÁŘ, Libor. *Bivojova heraldika* [online]. 2008 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://heraldikus.wz.cz/ramy.htm>
2. Správa webových stránek. Bazilišek. In *Ikonografie*. [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://ikonografie.sweb.cz/Web/B1.htm>

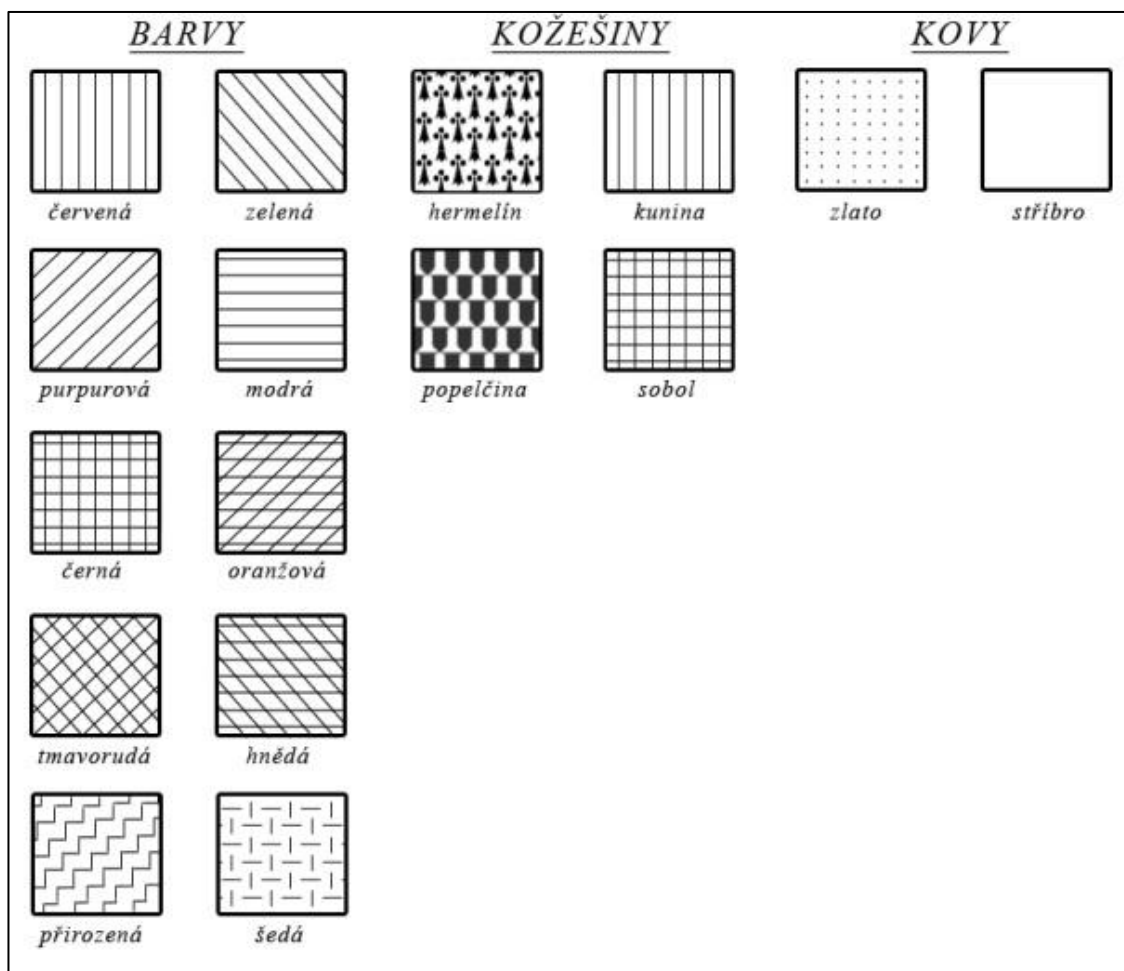
3. Správa webových stránek. Cechovní heraldika. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org>
4. Správa webových stránek. Drak. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Drak>
5. Správa webových stránek. Gryf (pták Noh). In *Carpe Diem* [online]. 2007 [cit. 2013-06-26]. Dostupné z: <http://peac-acle.blog.cz/0705/gryf-ptak-noh>
6. Správa webových stránek. Harpyje. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Harpyje>
7. Správa webových stránek. Městská a komunální heraldika. In *Paleografie.org* [online]. 2008 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://www.paleografie.org/UK>
8. Správa webových stránek. Mořská panna. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mo%C5%99sk%C3%A1_panna
9. Správa webových stránek. Obecné figury. In *Heraldická terminologická konvence* [online]. 2010 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://www.heraldika-terminologie.cz>

9 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

I. Rozdělení tinktur v heraldice.....	37
---------------------------------------	----

Obr. příloha I. Rozdělení tinktur v heraldice

9.1 ZDROJE OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1. BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 2003. 505 s. ISBN 80-7277-135-3.

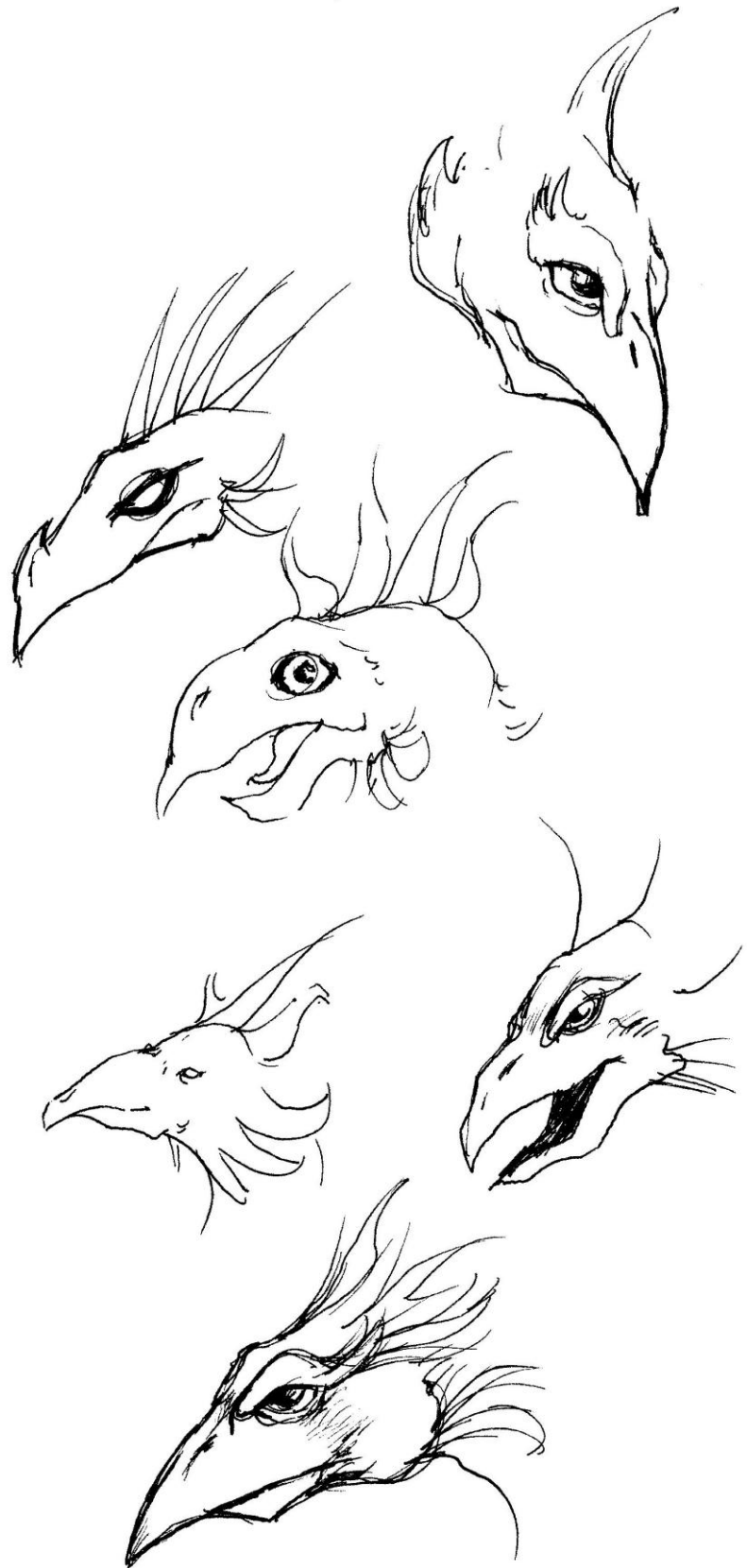
10 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY II. – UKÁZKA PŘÍPRAVNÝCH SKIC

I. Sfinga, detail obličeje a tlapy.....	44
II. Sfinga, kompoziční rozložení modelu.....	45
III. Nerealizovaný model jednorožce.....	46
IV. Návrhy fénixe, detail hlavy.....	47
V. Bazilišek, první návrh.....	48
VI. Mořská panna, model těla.....	49

11 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY III. – FINÁLNÍ KRESBY HERALDICKÝCH FIGUR

I. Drak.....	51
II. Fénix.....	52
III. Kentaur.....	53
IV. Jednorožec.....	54
V. Bazilišek.....	55
VI. Mořská panna.....	56
VII. Saň.....	57
VIII. Gryf.....	58
IX. Harpyje.....	59
X. Sfinga.....	60

